

Lanja Čerin

Človekove pravice – je Splošna deklaracija človekovih pravic res začetek zavedanja ali iznajdevanja človekovih pravic?

Magistrsko delo

Univerza v Mariboru,
Pravna fakulteta, 2018

Konec letošnjega leta mineva 70 let od sprejema Splošne deklaracije človekovih pravic. Le ta od 10. decembra 1948 vsakomur priznava dostojanstvo in enake ter neodtujljive pravice, ki so temelj svobode, pravičnosti in miru širom sveta.

70 let Splošne deklaracije človekovih pravic

»Polno spoštovanje človekovih pravic je predpogoj za vsako demokratično družbo, za trajnostni razvoj, varnost in dolgotrajen mir.«

Splošna deklaracija nedvomno predstavlja odgovor mednarodne skupnosti na hude zločine proti človeštvu in množične kršitve človekovih pravic pred letom 1948. Je dokument z veliko moralno močjo, ki naj bi mu pri zagotavljanju človekovih pravic sledila tako mednarodno kot tudi nacionalno pravo. Splošna deklaracija predstavlja zgodovinsko prelomnico pravnega urejanja človekovih pravic in je kot taka omenjena v več kot 50 mednarodnih dokumentih. Je izhodišče, temelj za sprejemanje univerzalnih in regionalnih aktov o človekovih pravicah, njeni standardi pa večkrat služijo kot kriterij za ocenjevanje politike in pravnega urejanja posameznih držav – največkrat preko mednarodnih nevladnih organizacij, kot je npr. Amnesty International. S splošno deklaracijo so tako človekove pravice dobile mednarodno razsežnost in ne sodijo več v izključno domeno posamezne države. Poudarimo naj, da je skrb za uveljavljanje

in varstvo človekovih pravic ter svoboščin v zadnjih 70 letih postala predmet prizadevanja mednarodne skupnosti in ne zgolj notranje ureditve posamezne države. Temeljne oz. klasične človekove pravice ter svoboščine so namreč pridobitev tisočletnega boja med imetniki neomejene in samovoljne družbene moči ter oblasti in družbenimi sloji, ki so bili podrejeni tej oblasti.

Kljub široki razsežnosti in razvitosti mednarodnih norm s področja človekovih pravic smo še vedno vsak dan soočeni z njihovim sistematičnim in obsežnim (grobim) kršenjem širom po svetu. Še zmerom se pojavlja vse preveč rasizma in rasne diskriminacije, posilstev, mučenja, omejevanja in zatiranja svobode govora ter misli, samovoljnih odvzemov prostosti in še bi lahko naštevali.

Izviren dokument z zgodovinskimi posledicami

Druga svetovna vojna je s skoraj nepredstavljenimi 60 milijoni žrtev postavila nova merila primitivnosti oz. barbarstva. Večina med njimi je bila civilistov, kar 6 milijonov Judov pa je bilo ubitih zgolj zato, ker so bili Judje. Konec vojne je zapustil milijone beguncev, mnogi med njimi so živeli v taboriščih in so si le s težavo predstavljali lastno prihodnost. Vse vojskujoče se strani so v nekem trenutku prizadele civiliste, vendar so ob koncu vojne razkritja o obsegu zločinov, storjenih s strani nacističnega režima, šokirala javnost. Fotografije, posnete ob osvoboditvi nacističnih koncentracijskih taborišč, so razkrile grozljive posledice antisemitizma¹. Mednarodna skupnost je tako na hude zločine proti človeštvu in množične kršitve človekovih pravic pred letom 1948 odgovorila s sprejetjem Splošne deklaracije človekovih pravic. V preambuli Deklaracije je pojasnjeno, zakaj je takšna formalna izjava postala nujna: »... ker sta zanikanje in teptanje človekovih pravic pripeljala do barbarskih dejanj, žaljivih za človeško vest«.

Pred njeno razglasitvijo leta 1948 noben drug dokument ni tako temeljito in celovito urejal področja človekovih pravic. Splošna deklaracija človekovih pravic je prva mednarodna deklaracija nasploh, ki je celovito uredila omenjeno področje. Od

10. decembra 1948 vsakomur priznava dostojanstvo in enake ter neodtujljive pravice, ki so temelj svobode, pravičnosti in miru na svetu. Že skoraj 70 let predstavlja temeljni dokument za vse zagovornike človekovih pravic širom po svetu.

Iz zgodovinskega pregleda razvoja človekovih pravic in temeljnih svoboščin je razvidno, da so bili že pred Splošno deklaracijo človekovih pravic sprejeti določeni pomembni akti s področja človekovih pravic, npr. Velika listina svoboščin oz. Magna Charta Libertatum, Listina pravic oz. Bill of Rights, Ustava Združenih držav Amerike itd. Pustili so pomemben pečat in bili podlaga za nadaljnji, ustrežnejši ter celovitejši razvoj človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Vendar pa se kljub temu pomembno razlikujejo od Splošne deklaracije. Bistvena razlika je torej v tem, da nobeden izmed prej sprejetih dokumentov s področja človekovih pravic ni tako generalno, torej na svetovni ravni, urejal omenjenega področja.

Splošna deklaracija namreč predstavlja prvi temelj mednarodnega varstva človekovih pravic. Vsebuje obsežen katalog človekovih pravic, ki naj bi jih države zajamčile in varovale v svojih nacionalnih pravnih redih.

Kot je zapisano v preambuli Deklaracije, ta izhaja iz »ponovne potrditve vere ljudstev Združenih narodov v temeljne človekove pravice in dostojanstvo ter vrednost človekove osebnosti«. Preambula izhaja iz predpostavke, da pomeni »priznanje prirojenega človeškega dostojanstva vseh članov človeške družbe in njihovih enakih in neodtujljivih pravic temelj svobode, pravičnosti in miru na svetu«. Iz teh razlogov je »Splošna deklaracija o človekovih pravicah skupen ideal vseh ljudstev in vseh narodov z namenom, da bi vsi organi družbe in vsi posamezniki, vedno v skladu s to Deklaracijo, pri pouku in vzgoji razvijali spoštovanje do teh pravic in svoboščin ter s postopnimi državnimi in mednarodnimi ukrepi zagotovili in zavarovali njihovo splošno in resnično priznanje in spoštovanje, tako med narodi držav članic samih, kakor tudi med ljudstvi ozelel pod njihovo oblastjo«.

Iz omenjene dikcije izhaja močan prizvok razsvetljskih idej in idej iusnaturalizma ter neposreden prizvok dokumentov o ga-

rancijah in varstvu človekovih pravic iz 18. stoletja. Temeljni besedni zvezi »prirojeno človeško dostojanstvo« (inherent dignity) ter »enake in neodtujljive pravice« (equal and inalienable rights) sta uporabljeni tudi v drugih temeljnih zgodovinskih dokumentih o človekovih pravicah, npr. v Virginijski deklaraciji o pravicah iz leta 1776 in ameriški Deklaraciji o neodvisnosti. Tudi francoska Deklaracija o pravicah človeka in državljana jamči »naravne, nezastarljive in neodtujljive človekove pravice«. Prav tak vpliv razsvetljskih in naravnopravnih idej je mogoče zaznati v 1. členu Splošne deklaracije o človekovih pravicah, ki določa: »Vsi ljudje se rodijo svobodni in imajo enako dostojanstvo in enake pravice. Obdarjeni so z razumom in vestjo in bi morali ravnati drug z drugim kakor bratje.«

Kljub temu Splošna deklaracija o človekovih pravicah predstavlja zgodovinsko prelomnico pravnega urejanja človekovih pravic. Je izhodiščni temelj za sprejemanje regionalnih in univerzalnih aktov o človekovih pravicah in za zaščito človekovih pravic, saj so z njo človekove pravice pridobile mednarodno razsežnost in ne sodijo več v izključno domeno posamezne države. Je precej abstrakten model, ki naj bi mu pri zagotavljanju človekovih pravic sledila tako

mednarodno pravo kot tudi nacionalne ureditve. Je dokument z veliko moralno močjo, njegovi standardi večkrat služijo kot kriterij za ocenjevanje politike in pravne ureditve posameznih držav s strani mednarodnih nevladnih organizacij.

Kje smo danes?

Brez ustreznega zagotavljanja in spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svobod si dandanes ne znamo več predstavljati učinkovitega demokratičnega sistema.

V medijih sicer vedno znova zasledimo, da je kršitev na omenjenem področju še vedno preveč. Tudi organizacija Amnesty International (AI) v poročilu ugotavlja, da je Slovenija v lanskem letu kršila pravice izbrisanim, beguncem in Romom. Še zmerom se nadaljuje diskriminacija in marginalizacija Romov, nobenih novih korakov ni bilo narejenih proti dolgoletnim kršitvam pravic izbrisanih, prav tako pa se nikakor ne moremo pohvaliti pri sprejemanju beguncev. Ob tem AI dodaja, da so to teme, s katerimi so se v preteklem letu v Sloveniji ukvarjali, a to ne pomeni, da v Sloveniji ni tudi drugih kršitev človekovih pravic. V poročilu opozarjajo, da je Slovenija delovala v nasprotju z begunskim

pravom, prav tako naj bi bile razmere Romov pri nas še vedno katastrofalne. Romi naj bi še zmeraj marsikje po državi živeli v naseljih brez dostopa do vode, elektrike in pravne varnosti nastanitve.

V poročilu so prav tako zapisali, da se na milijone ljudi po vsem svetu spopada z vedno slabšim dostopom do osnovnih potrebščin, kot so hrana, zdravstvena oskrba in bivališča, ter opozorili, da bo možnosti za nemire še več, če se vlade po svetu ne bodo spoprijele z vzroki neenakosti in revščine.

Viri

- Amnesty International: 60 let Splošne deklaracije človekovih pravic. Pridobljeno 18. 3. 2018 s spletne strani: http://www.amnesty.si/media/uploads/files/Priloga_AA_03_2008.pdf.
- Hunt, Lynn (2007): *Inventing Human Rights: A History*. W. W. Norton & Company, Inc.
- Jambreč, Peter; Perenič, Anton; Uršič, Marko (1988): *Varstvo človekovih pravic*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Kamenarič, K. AI: Slovenija krši pravice beguncem, izbrisanim in Romom. Pridobljeno 19. 6. 2018 s spletne strani: <https://siol.net/novice/slovenija/amnesty-international-slovenija-premalo-skrbi-za-begunce-izbrisane-in-rome-460661>.
- Lampe, Rok (2010): *Pravo človekovih pravic: sistem človekovih pravic v mednarodnem, evropskem in ustavnem pravu*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
- MMC RTV SLO: Varstvo človekovih pravic: »Ena sama kršitev je že preveč«. Pridobljeno 20. 3. 2018 s spletne strani: <https://www.rtvlo.si/slovenija/varstvo-clovekovih-pravic-ena-sama-krsitev-je-ze-prevec/440129>.

Opomba

1 Antisemitizem je nazor, gibanje, ki je proti semitom, Židom.

Foto: Petra Duhannoy

